

Motion till riksdagen 2024/25:1931

av **Nooshi Dadgostar m.fl. (V)**

En skola och förskola som ger framtidstro

1 Innehållsförteckning

2 Förslag till riksdagsbeslut.....	3
3 Inledning.....	5
3.1 En avgiftsfri skola.....	6
4 Statens ansvar och sanktionsmöjligheter.....	6
4.1 Mer samordnade myndigheter	7
5 Friskolesystemet och dess konsekvenser.....	7
5.1 Offentliga medel ska gå till offentlig verksamhet	9
5.2 Offentlighetsprincipen ska gälla för alla skolor.....	9
5.3 Ägar- och ledningsprövningen	10
5.3.1 Vilseledande marknadsföring	10
5.3.2 När skolor säljs.....	11
5.4 Användandet av otillåtna urvals- eller antagningskrav	11
5.5 Stängning av skolor	11
5.6 Politiker som går vidare till friskolebolag	12
5.7 Avskaffa undantagen från kravet på lärarlegitimation	12
6 Trygghet i skolan.....	13
6.1 Diskriminering.....	13
6.2 Bristande tillgänglighet i skolan	14
6.3 Religionsfriheten.....	14
6.4 Elevhälsa.....	15
7 Förskola	16
7.1 Reglera barngruppernas storlek	16
7.2 Stärk barnskötarnas roll i förskolan.....	16
7.3 Ändamålsenliga lokaler	17

7.4 Tidiga insatser för barn i behov av särskilt stöd	17
7.5 Bättre modersmålsstöd i förskolan	17
8 Förskoleklassen och grundskolan.....	18
8.1 Skolpengssystemet.....	19
8.2 Återinför skolpliktsavdraget	20
8.3 Klassernas storlek	21
8.4 Rätten att utveckla sitt modersmål.....	21
8.5 Praxis kring bedömning av svenska som andraspråk	22
9 Fritidshemmet.....	22
10 Gymnasiet.....	23
11 Lärarnas arbetsmiljö	24
12 Tid att undervisa	24

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett lagförslag som innebär att skollagens undantag för mindre avgifter i skolan tas bort och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör tillsättas en bred parlamentarisk utredning för att ta fram förslag om hur staten ska överta huvudansvaret för att garantera alla enheter inom skolväsendet likvärdiga förutsättningar och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda möjligheten för Skolinspektionen att som sanktionsåtgärd vid konstaterade brister informera och uppmana Skolverket att hålla inne eller neka riktade statsbidrag och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag som innebär att det sätts stopp för vinstjakten och marknadsstyrningen i skolan, förskolan och den kommunala vuxenutbildningen och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen skyndsamt bör återkomma med förslag som innebär att aktiebolag inte får driva fristående skolor, förskolor, vuxenutbildning och fritidshem och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett lagförslag som innebär ett etableringsstopp för friförskolor och friskolor och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda införandet av en begränsning där offentliga medel avsedda för skolan såsom skolpeng enbart får användas till verksamhet som kan härledas till skolverksamheten och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag till lagstiftning som innebär att offentlighetsprincipen införs i fristående skolor och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör utredas om det i ägar- och ledningsprövningen ska inkluderas krav på att vilseledande marknadsföring inte får förekomma och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett lagförslag som innebär att den som köper en friskola eller friskolekoncern ska bli skyldig att ansöka om tillstånd för att få driva skolan och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att för att motverka användandet av otillåtna urvals- och antagningskrav bör regelverket utredas tillsammans med en översyn av huruvida Skolinspektionen har tillräckliga sanktionsmöjligheter mot skolorna och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett lagförslag som ställer krav på transparens och öppenhet från alla inblandade myndigheter vid stängningen av skolor och tillkännager detta för regeringen.

13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning som ser över möjligheter att införa andra både kortsiktiga och långsiktiga alternativ till åtgärder än omedelbar stängning under tiden det sker en rättslig prövning och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett förslag som innebär att de undantag som gäller för vissa privata skolverksamheter avseende kravet på lärarlegitimation tas bort och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Skolverket bör få i uppdrag att ta fram en konkret handlingsplan gällande skolors arbete mot rasism och Skolinspektionen bör få i uppdrag att följa upp skolornas arbete mot rasism som en del av det ordinarie inspektionsuppdraget och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att samtliga förskolor, skolor och fritidshem bör hållas konfessionsfria samtidigt som barnens rätt att få tro och utöva en eventuell religion ska respekteras, varför det bör utredas hur alla skolor kan bli konfessionsfria, och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda vilka åtgärder som krävs för att alla skolor ska garantera alla elevers rätt till religionsfrihet i enlighet med barnkonventionen och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett lagförslag som innebär att det införs ett nyckeltal för elevhälsa vid varje skolenhet och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på reglering avseende barngruppers storlek i förskolan till max tre barn per vuxen för barn upp t.o.m. tre år och max fem barn per vuxen i grupperna med barn som är fyra–fem år, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett lagförslag som innebär att barngruppernas storlek i förskolan regleras till max 12 barn i grupperna med barn under tre år och max 15 barn i grupperna med barn som är fyra–fem år, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett lagförslag som innebär att barnskötare blir en skyddad yrkestitel och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på åtgärder för att garantera att lokaler som används till förskoleverksamhet är anpassade och ändamålsenliga samt att antalet barn per kvadratmeter inte är för högt och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör tillsättas en utredning som undersöker om förskolebarn med behov av särskilt stöd får rätt stöd och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Skolverket i uppdrag att genomföra en fördjupad kartläggning av situationen när det gäller modersmålsstöd i förskolan och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att upptagningsområdena bör baseras på att elever ska gå i en skola relativt nära

- hemmet men även bör ta hänsyn till eventuell boendesegregation och sträva efter en sammansättning av elever med olika bakgrund och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att varje fall av särskilda önskemål ska beslutas av skolledningen för mottagande skola i samråd med vårdnadshavare och tillkännager detta för regeringen.
 27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att möjligheten för fristående skolor att använda sig av kösystem vid antagning av elever bör tas bort och tillkännager detta för regeringen.
 28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda hur skolpengssystemet kan ersättas med en finansieringsmodell som bättre gynnar alla skolor och tillkännager detta för regeringen.
 29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda hur skolpliktsavdraget kan återinföras för en mer rättvis fördelning av resurserna till skolan och tillkännager detta för regeringen.
 30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör utredas om det är möjligt att införa ett tak för klassernas storlek där undantag medges endast om synnerliga skäl föreligger såsom långt avstånd till alternativ skola och tillkännager detta för regeringen.
 31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett lagförslag som innebär en utökad rätt till modersmål under hela skoltiden med lägre krav på förkunskaper och tillkännager detta för regeringen.
 32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör tillsättas en utredning om svenska som andraspråk (SVA) i syfte att öka likvärdigheten och jämlikheten i bedömningen av vilka som ska omfattas av ämnet och tillkännager detta för regeringen.
 33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör utredas om det är möjligt att införa ett tak för barngruppernas storlek i fritidshemmen där undantag medges endast om synnerliga skäl föreligger såsom långt avstånd till alternativ skola och tillkännager detta för regeringen.
 34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda möjligheten att i skollagen ge gymnasieelever rätt till skolskjuts och tillkännager detta för regeringen.
 35. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att förändra skollagen så att alla gymnasieelever tillförsäkras rätten till avgiftsfria och näringsrika skolmåltider och tillkännager detta för regeringen.
 36. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på åtgärder som förbättrar personalens arbetsmiljö i skolan och tillkännager detta för regeringen.

3 Inledning

En väl fungerande utbildning, från förskolan till yrkesutbildningar och universitet, är helt avgörande för att alla människor ska ha en stark grund att stå på genom livet. Vänsterpartiet vill se en skola med ett brett uppdrag och kapacitet att stödja varje barn under uppväxten. Den har en viktig roll att spela i att kompensera för klasskillnader och

andra skillnader i förutsättningar. Möjligheterna att vara på fritidshem betyder mycket för att alla barn ska ha en meningsfull fritid.

Skolan behöver bygga på en människosyn och pedagogik som är grundad i vetenskap och inriktad på att stärka människors möjligheter att leva goda liv. Den är en viktig del av den demokratiska infrastrukturen, som kan bygga sammanhållning och stärka förmågan att delta som aktiv medborgare i samhället. Därför ska elever och studenter ha rätt till inflytande över sin utbildning genom hela utbildningssystemet.

Marknadsskolan är ett historiskt misslyckande, som visar vilka djupgående konsekvenser fel ägandeformer och minskad gemensam styrning kan leda till. Gemensamt ägande är det tryggaste alternativet för att säkra att skolor drivs med helhetssyn och genuin omsorg om elevernas bästa.

3.1 En avgiftsfri skola

Vänsterpartiet vill se en skola som är helt avgiftsfri och inte exkluderar någon för att föräldrar inte har råd med avgifter för exempelvis resor och aktiviteter eller klarar av kostnaden för frukt till rasten. Vi vill därför att skollagens undantag för mindre avgifter i skolan tas bort.

Regeringen bör återkomma med ett lagförslag som innebär att skollagens undantag för mindre avgifter i skolan tas bort. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4 Statens ansvar och sanktionsmöjligheter

Kombinationen av friskolereformen, det fria skolvalet och kommunaliseringen har fått katastrofala konsekvenser för både likvärdigheten och kvaliteten i den svenska skolan. De åtgärder som hittills vidtagits för att återupprätta kvalitet och likvärdighet är inte tillräckliga för att lösa denna problematik. För att möjliggöra återuppbyggandet av en jämlik skola behövs det en aktör, staten, som tar huvudansvaret för den svenska skolan. Kommunerna ska finnas kvar som en viktig aktör i samarbete med staten, men eftersom förutsättningarna och engagemanget för skolan varierar så mycket från kommun till kommun så är dagens kommunaliserade skola till skada för både enskilda elever och samhället. Att elever får en undervisning av högsta kvalitet – likvärdig över landet – är en angelägenhet för alla. Vilken skola hen går i ska inte avgöra kvaliteten på den utbildning som ges. En likvärdig skola förutsätter en likvärdig ekonomi och ett statligt ekonomiskt ansvar är därmed centralt för att nå det. Likvärdiga förutsättningar innebär inte lika mycket pengar till alla skolor, utan att resurserna fördelas efter behov.

Lärarna är den viktigaste faktorn i skolan för att alla elever ska kunna prestera och utvecklas maximalt. Undervisningsuppgiften måste därför gå direkt från staten till lärarprofessionen samtidigt som lärarprofessionen och skolforskningen måste ges större utrymme att påverka framtida skolreformer. De ska avgöra vilka konkreta insatser som ska göras för att nå målen medan staten reglerar förutsättningarna. Detsamma gäller för skolans ledning. Om staten övertar arbetsgivaransvaret underlättas också möjligheterna att bedriva en nationellt sammanhållen skolpolitik.

Det kommunala huvudmannaskapet med 290 olika sätt att styra skolan har skapat ett byråkratiskt system. Med en tydlig statlig finansiering och resursfördelning som utgår

ifrån behoven kan de ekonomiska resurserna prioriteras och fördelas till de insatser som spelar störst roll för elevernas kunskapsutveckling. Med ett nationellt ansvarstagande kan den negativa trenden vändas och skolsystemet ges förutsättningar att bli likvärdigt. Vänsterpartiet anser att skolväsendets olika delar ska hänga ihop och därmed bör frågan om huvudmannaskap belysas när det gäller skolväsendets samtliga delar. Förra året presenterades en utredning i form av ett besluts- och kunskapsunderlag kring förstatligande av skolan. Utredningen innehåller inga skarpa förslag eller förslag på författningsändringar, utan består i huvudsak av bedömningar.

Det bör tillsättas en bred parlamentarisk utredning för att ta fram förslag om hur staten ska överta huvudansvaret för att garantera alla enheter inom skolväsendet likvärdiga förutsättningar. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.1 Mer samordnade myndigheter

I sin årsrapport för 2022 lyfte Skolinspektionen att skolor som bedömts ha omfattande brister samtidigt kan bli föremål för statligt stöd. Huvudmän ska enligt lagstiftningen ha en självständig förmåga att leva upp till sitt omfattande ansvar. Ett föreläggande från Skolinspektionen, ev. med vite, syftar till att påverka huvudmannen att av egen kraft höja ambitionerna för skolverksamheten och att genomföra förbättringsinsatser som håller över tid.

Skolinspektionen lyfter att ansvarsutkrävandet från deras föreläggande tappar sin verkan om huvudmannen samtidigt tar emot stöd från t.ex. Skolverket. Skolinspektionen lyfter även att i vissa fall kan huvudmän som fått förelägganden från dem gällande omfattande brister, förutom att bli föremål för statligt stöd, även välja att använda delar av skolpengen till annat än skolverksamheten, såsom till andra verksamheter inom ett företag. För Vänsterpartiet är det viktigt att de pengar staten betalar ut till skolverksamhet också går till det. Det är också viktigt att huvudmännen kan upprätthålla en god kvalitet i verksamheten baserat på skolpengen innan de får riktade statsbidrag till kvalitetshöjande insatser.

Regeringen bör utreda möjligheten för Skolinspektionen att som sanktionsåtgärd vid konstaterade brister informera och uppmana Skolverket att hålla inne eller neka riktade statsbidrag. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5 Friskolesystemet och dess konsekvenser

När experimentet med vinstdrivande privatskolor sattes i rullning så framhövdes de små skolorna. De som drevs av eldsjälarna genom kooperativ och stiftelser. Redan då varnade Vänsterpartiet för att avregleringarna i stället skulle leda till ett vinstintresse för storbolag, något som missgynnar såväl kommunala skolor som de icke vinstdrivande friskolorna. Alla partier måste ta till sig den kritik som lärare, skolledare, forskare och internationella organ har framfört gällande framväxten av den svenska skolmarknaden.

Under mandatperioden 2014–2018 ställde vi ett ultimatum till den S-ledda regeringen för att inleda ett budgetsamarbete. Den gick ut på att regeringen Löfven skulle lägga fram förslag för att stoppa vinstintresset i välfärden. Efter hårda

förhandlingar gjorde de det och kort därefter röstades förslaget ned av de borgerliga partierna och Sverigedemokraterna.

En gång i tiden var svensk skola känd för att vara världens mest jämlika, precis som Sverige som nation var. Det fanns sannerligen problem även då, men skillnaden var att en jämlik och sammanhållen skola, där allas rätt till kunskap och bildning säkrades, sågs som en grundläggande demokratifråga. I takt med att klyftorna har ökat, marknads-experimenten i välfärden har gjort frammarsch och den demokratiska styrningen förvandlats till marknads- och resultatstyrning så har samhället förändrats. Elev blev ”kund”, skola blev ”marknad” och utbildning en ”vara”. Vänsterpartiet ställde inte upp på detta när det infördes och vi ställer inte upp på det i dag.

En förutsättning för ett riktigt bra skolsystem är att kvaliteten och behoven alltid ska komma i första rummet, inte möjligheten att berika sig på verksamheten. I skolan ska det finnas personal så att varje barn får det stöd hen behöver, något som inte får prioriteras ned för att ägare till skolkoncerner ska få större bankkonton i skatteparadis. För att nå dit behöver hela utbildningssystemet avkommersialiseras och förskolan och skolan befrias från marknadslogiken, vilket också en majoritet av det svenska folket anser.

Sverige är i dag det enda landet i världen som tillåter obegränsade vinster inom den offentligt finansierade privatägda utbildningssektorn. Lagstiftningen i andra länder är betydligt mindre generös mot privata bolag inom utbildningssektorn. I en del länder är visserligen alla bolagsformer tillåtna för de fristående skolorna men det finns ett krav på att alla offentliga medel ska komma eleverna till godo. Det finns inget annat land i världen där aktiebolag och riskkapitalbolag kan göra vinster på att bedriva utbildnings-verksamheter med offentliga medel.

Kommersialiseringen och marknadslogiken är huvudanledningarna till att skolan blir allt mindre likvärdig och jämlik. Vinstdrivande skolor etablerar sig där de har bäst marknadsutsikter. Dessutom har dessa skolor ett intresse av att driva upp elevernas betyg i förhoppning om att locka till sig fler elever, vilket leder till betygsinflation och ökad segregation. Offentligt drivna skolor är däremot skyldiga att erbjuda alla elever utbildning, även barn med särskilda behov och barn vars tidigare skolor har försatts i konkurs. Vinstintresset innebär också ett resursslöseri. Dels genom att vinster plockas ut från den skolpeng som egentligen är till för undervisningen – dessa vinster har ofta förts ut ur landet till skatteparadis – dels genom att de ökande skillnaderna mellan skolor har skapat ett stort behov av kontroll och granskning, vilket leder till ökade kostnader för kommuner och staten.

Vänsterpartiet anser att demokratiskt fattade beslut och behovsbedömning bör vara grunden för nyetablering av skolor, så att inte skattemedel slösas bort på överetablering. Skattemedel ska enbart kunna användas till den verksamhet som de är avsedda för, och det ska inte finnas incitament att bedriva verksamheten på något annat sätt eller med andra mål än alla elevers lika rätt till kunskap.

Regeringen bör återkomma med förslag som innebär att det sätts stopp för vinst-jakten och marknadsstyrningen i skolan, förskolan och den kommunala vuxen-utbildningen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Men faktum är att enbart ett beslut om vinstförbud inte löser dagens problem. Skolkoncerner kan enkelt föra över pengar till andra bolag inom koncernen och de kan även se till att föra över stora belopp till andra närstående bolag utanför koncernen genom att fakturera för diverse tjänster.

Regeringen bör därför skyndsamt återkomma med förslag som innebär att aktiebolag inte får driva fristående skolor, förskolor, vuxenutbildning och fritidshem. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

I väntan på att lagstiftning som reglerar möjligheten att göra vinst på skolverksamhet bör ett etableringsstopp för friförskolor och friskolor införas.

Regeringen bör återkomma med ett lagförslag som innebär ett etableringsstopp för friförskolor och friskolor. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.1 Offentliga medel ska gå till offentlig verksamhet

De senaste åren har vi i media kunnat ta del av uppgifter om skolkoncerner som har använt skolpeng för att köpa skärgårdstomter, våffelstugor eller att sponsra innebandylag. Detta samtidigt som det rapporteras om stora brister i verksamheten. Vinstjakten är en av anledningarna till att skolan blir allt mindre likvärdig och jämlik. Vinstintresset innebär också ett resursslöseri. Dels genom att vinster plockas ut från den skolpeng som egentligen är till för undervisningen, vinster som ofta har förts ut ur landet till skatteparadis – dels genom att de ökande skillnaderna mellan skolor har skapat ett stort behov av kontroll och granskning. Även Skolinspektionen har i sin årsrapport för 2022 lyft att avsaknaden av reglering av vad skolpengen ska användas till gör att de inte kan agera om en huvudman med stora kvalitetsbrister i skolverksamheten samtidigt använder delar av skolpengen exempelvis till annan slags verksamhet inom ett företag eller till vinstuttag. För Vänsterpartiet är det oacceptabelt att offentliga medel ämnade åt skolan försvinner iväg ut från skolan.

Regeringen bör utreda införandet av en begränsning där offentliga medel avsedda för skolan såsom skolpeng enbart får användas till verksamhet som kan härledas till skolverksamheten. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.2 Offentlighetsprincipen ska gälla för alla skolor

Offentlighetsprincipen gäller inte för skolverksamhet som bedrivs av enskilda huvudmän. I betänkandet av utredningen om en mer likvärdig skola (SOU 2020:28) föreslås att uppgifter om samtliga skolenheters förutsättningar, verksamhet och resultat ska finnas tillgängliga. Det handlar om att skapa förutsättningar för ett välfungerande skolsystem ur såväl ett samhällsmedborgarperspektiv som ett styrningsperspektiv.

2020 fattade Skolverket beslut om att inte längre publicera enskilda skolors resultat, antal elever per lärare, föräldrarnas utbildningsbakgrund, lärarbehörighet och liknande uppgifter. Men även registret över vilka skolor som finns i Sverige hemligstämplades. Bakgrunden var ett beslut av Statistiska centralbyrån och en lagakraftvunnen dom i kammarrätten där privatägda skolors uppgifter ansågs vara affärshemligheter. Att uppgifter om hur en skola drivs – och att den ens finns – betraktas som affärshemligheter innebär att det i praktiken är omöjligt för föräldrar och elever att göra välgrundade val. Men också att granska hur privatägda skolor drivs. Det utgör inte en bra grund för ett seriöst skolväsende.

Så sent som den 27 november 2020 tog vi initiativ till ett införande av offentlighetsprincipen på samtliga skolor, men återigen blev det avslag av samma politiska höger

som inte bara försvarar skolkoncernernas vinster utan också tycker att skolor, elever och personal ska behandlas som affärshemligheter.

Att Idéburna skolors riksförbund (ISR) menar att offentlighetsprincipen bör gälla alla skolor visar att det framför allt är de vinstdrivande skolorna som tjänar på att hålla viktiga uppgifter hemliga. Statistik som rör elever och lärare ska inte betraktas som affärshemligheter. Offentlighetsprincipen är central i en demokrati och bör omfatta alla skolor. Det finns dessutom skäl att tro att ett införande av ett vinstförbud i skolan skulle generera vissa tveksamheter hos mindre nogräknade skolbolag. Möjligheten att granska alla skolor är därför ett viktigt verktyg för att allt ska gå schyst till under övergångsperioden.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag till lagstiftning som innebär att offentlighetsprincipen införs i fristående skolor. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.3 Ägar- och ledningsprövningen

Som en del av Vänsterpartiets uppgörelse med regeringen 2014–2018 om vinster i välfärden utreddes ägar- och ledningsprövning för välfärdsföretag. Det resulterade sedan i ett lagförslag som riksdagen 2018 tog ställning till och biföll. Ägar- och ledningsprövning innebär att Skolinspektionen prövar insikt, lämplighet och ekonomiska förutsättningar hos de aktörer som ansöker om tillstånd att starta en fristående skola och hos befintliga huvudmän för fristående skolor. Ägar- och ledningsprövningen har inneburit att Skolinspektionen fått mer kraftfulla verktyg att ingripa mot oseriösa aktörer inom friskolesektorn. Efter flera år med prövningarna går det att konstatera att det finns behov av ytterligare skärpta krav där nuvarande lagstiftning inte räcker till.

5.3.1 Vilseledande marknadsföring

Under våren 2023 lyfte Dagens Nyheter i en granskande artikel hur friskolor marknadsför sig genom falska påståenden som att de inte har någon vinstutdelning samtidigt som ägarna plockat ut miljoner ur bolaget och med att de har de bästa legitimerade lärarna med lång erfarenhet och hög pedagogisk kompetens samtidigt som en stor andel av personalen är obehörig. Samtidigt uppger Skolinspektionen i samma artikel att det saknas lagstöd för att göra en tillsyn för att granska den information som lämnas till barn och föräldrar, t.ex. på skolans hemsida. De hänvisar i stället till att det i dag är upp till vårdnadshavare och elever att själva granska att den dokumentation som finns stämmer innan de väljer skola.

Det har också uppmärksammats hur skolkoncerner har egna sökmotorer för gymnasievalet med generiska namn som ger intrycket av att visa alla skolor men i själva verket bara informerar om koncernens egna skolor.

Att välja skola kan vara ett av de viktigaste valen vårdnadshavare och barn gör. Då är det viktigt att den information som finns tillgänglig inte medvetet försöker vilseleda.

Det bör utredas om det i ägar- och ledningsprövningen ska inkluderas krav på att vilseledande marknadsföring inte får förekomma. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.3.2 När skolor säljs

Med den lagstiftning som finns i dag kan ett friskoleföretag säljas helt eller delvis utan att den nya ägaren behöver ansöka om nytt tillstånd. Ett sådant exempel är Thorén-gruppen som under flera år nekades tillstånd för att utöka sin verksamhet på grund av brister i befintliga skolor. I stället valde de då att köpa upp nya skolor för att koncernen skulle kunna växa. Skolinspektionen har föreslagit att nya ägare ska bli skyldiga att ansöka om tillstånd för att få fortsätta driva den köpta skolan. Skolinspektionen har också föreslagit att det ska krävas ett nytt tillstånd i de fall skolägare flyttar eller gör större förändringar i verksamheten. Vänsterpartiet instämmer i den kritik som finns mot nuvarande system. Vi vill se en lagstiftning som bättre skyddar eleverna mot oseriösa ägare.

Regeringen bör återkomma med ett lagförslag som innebär att den som köper en friskola eller friskolekoncern ska bli skyldig att ansöka om tillstånd för att få driva skolan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.4 Användandet av otillåtna urvals- eller antagningskrav

I en rapport från 2021 har Skolinspektionen konstaterat brister i arbetet med mottagande och urval av elever i fristående skolor. Huvuddelen av de brister som har konstaterats avser skolornas arbete med urval. Ofta handlar det om att skolorna i praktiken använder fler urvalsgrunder än de har informerat om vid ansökan. Vid fler än hälften av de undersökta skolorna används ansökningsformulär som efterfrågar mer information än vad som behövs för att besluta om mottagande och urval. Vanligt förekommande är att skolorna efterfrågar om eleven har ett annat modersmål än svenska samt kontaktuppgifter till nuvarande skola och lärare. Skolinspektionen tar även upp att det förekommer frågor om varför den sökande är intresserad av en plats på skolan samt frågor om tidigare specialpedagogiska insatser och behov av stöd. Vänsterpartiet instämmer i kritiken, och det är allvarligt att skolorna har tillgång till uppgifter som på ett otillåtet sätt skulle kunna användas som underlag för beslut om vilka elever som ska erbjudas plats.

För att motverka användandet av otillåtna urvals- och antagningskrav bör regelverket utredas tillsammans med en översyn av huruvida Skolinspektionen har tillräckliga sanktionsmöjligheter mot skolorna. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.5 Stängning av skolor

De senaste åren har vi sett ett antal exempel på skolor som stängts efter att Säkerhetspolisen kommit med påståenden som de inte belagt med offentliga dokument. För att det ska upprätthållas ett förtroende för skolmyndigheterna är det viktigt att det finns transparens och rättssäkerhet kring skälen för en stängning.

Regeringen bör återkomma med ett lagförslag som ställer krav på transparens och öppenhet från alla inblandade myndigheter vid stängningen av skolor. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

För att säkerställa att en hastig nedstängning av skolor inte drabbar eleverna bör myndigheterna ha möjlighet att vidta andra åtgärder som statlig tvångsförvaltning

i stället för stängning. Fokus måste vara på att ge eleverna de bästa förutsättningarna att inte få negativ påverkan på sin utbildning.

Regeringen bör tillsätta en utredning som ser över möjligheter att införa andra både kortsiktiga och långsiktiga alternativ till åtgärder än omedelbar stängning under tiden det sker en rättslig prövning. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.6 Politiker som går vidare till friskolebolag

2022 visade tidningen Skolvärlden i en granskning att många av friskoleföretagens och friskolebranschens företrädare och lobbyister har en bakgrund som politiska tjänstemän eller politiker i övriga partier i riksdagen. Det blir problematiskt när det inte finns tydliga gränsdragningar mellan den politiska makten och den ekonomiska med risk för intressekonflikter. Det är nuvarande borgerliga regeringen ett exempel på. Därför välkomnar Vänsterpartiet att det pågår en utredning om övergångsrestriktioner för att stärka förtroendet för offentlig verksamhet. Vi bevakar frågan och kommer återkomma när utredningen presenterat sitt förslag.

5.7 Avskaffa undantagen från kravet på lärarlegitimation

Elevers rätt till utbildning förutsätter att skolan är tillgänglig för alla och att det finns välutbildade lärare och andra resurser som behövs för att ge utbildningen en god kvalitet. På alla skolor behövs kompetenta lärare som kan möta varje elevs behov i sin undervisning och som kan delta aktivt i den pedagogiska utvecklingen. Det råder stor brist på lärare och pedagoger i svenska förskolor, skolor och fritidshem. Bristen på behörig personal gör att det i praktiken är möjligt att som obehörig få jobba flera år i sträck på samma skola eller förskola. Vänsterpartiet är övertygat om att den som väljer att fortsätta att arbeta som lärarvikarie under flera år också har kapaciteten att klara av att ta en lärarexamen. Detsamma gäller även pedagoger inom förskolor och fritidshem. I dag saknas det dock tillräckliga incitament för många huvudmän att stötta sina vikarier och obehörig personal att läsa sig till en behörighet. Det går även att konstatera det faktum att många privatägda skolor har färre behöriga lärare eftersom det är billigare att ha obehöriga lärarvikarier. På så sätt kan de vinstdrivande koncernerna utöka sina vinstmarginaler och öka företagets värde inför en framtida försäljning. Vissa privata skolkoncerner får dessutom undantag i lagstiftningen gällande kravet på lärarlegitimation eftersom de bedriver en stor del av undervisningen på engelska och den som undervisar på ett annat språk än svenska inte behöver ha lärarlegitimation. Alla friskolor bör följa den läroplan som gäller för alla andra skolor i Sverige och de ska dessutom inte få undantag gällande lärarlegitimation.

Regeringen bör återkomma med ett förslag som innebär att de undantag som gäller för vissa privata skolverksamheter avseende kravet på lärarlegitimation tas bort. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6 Trygghet i skolan

Att skolmiljön präglas av trygghet och arbetsro är en central förutsättning för att eleverna ska kunna tillägna sig kunskap och utvecklas socialt. Skolverket har följt upp resultaten i den senaste Pisaundersökningen relaterat till trygghet och studiero. Deras rapport visar att det finns ett tydligt samband mellan resultat och upplevd studiero. De skriver att för Sverige och Finland är det inte enbart den enskilde elevens upplevelse som har ett samband med elevens resultat. Det finns en ännu större skillnad i Pisaresultat på skolenivå. Om övriga elever på skolan också i hög grad upplever bristande säkerhet på skolan eller ordningsstörningar i klassrummet så är det mer troligt att en enskild elevs provresultat är lägre än om så inte är fallet. När den skala som Pisa använder som ett mått på upplevda säkerhetsrisker ökar med ett steg på en skola minskar en elevs Pisaresultat motsvarande ungefär en termins kunskapsinhämtning. Liknande förändring på den skala som Pisa har för studiero i klassrummet visar på en kunskapsminskning som motsvarar ett läsår. På skolor där många elever upplever bristande säkerhet och särskilt ordningsstörningar i klassrummet har elever oavsett bakgrund lägre Pisaresultat.

6.1 Diskriminering

Trakasserier och diskriminering är ett stort samhällsproblem och vissa grupper är mer utsatta än andra. Diskrimineringsombudsmannen skriver i sin årsrapport att även om Israels krig i Palestina sker utanför Sverige får det direkta negativa effekter på frågor om mänskliga rättigheter och diskriminering här, t.ex. inom skolan. En effekt är att de skriver att de fått uppgifter om att barn med judisk, arabisk och muslimsk etnisk och religiös tillhörighet upplever ökad diskriminering i skolan. För Vänsterpartiet är detta oacceptabelt och hela samhället måste ta krafttag mot rasism och diskriminering både i och utanför skolan.

Genom åren har Stiftelsen Friends kartläggningar flera gånger visat att kränkningar kopplade till etnicitet, dvs. av rasistisk karaktär, är den vanligaste grunden för trakasserier av barn i både mellan- och högstadiet. Trots detta, samt det faktum att forskningsstudier från bl.a. Harvard University visar hur rasism och dess konsekvenser skadar barns psykiska och fysiska hälsa, så saknar många skolor fortfarande konkreta verktyg för att medvetet arbeta förebyggande och hantera kränkningar, trakasserier och ojämlik behandling som har sin grund i afrofobi eller annan diskriminering på grund av hudfärg. Detta bidrar till att tusentals barns upplevelser av rasism i skola och förskola inte erkänns. I rapporten Vuxna – vad gör dom? som tagits fram av Rädda Barnen delar barn med sig av sina erfarenheter av rasism och diskriminering och av hur de upplever att vuxna hanterar det. Rapporten visar att de vuxna som arbetar i skolan måste få betydligt större kompetens om vad rasism är och förhindra att det sker.

Skolverket bör få i uppdrag att ta fram en konkret handlingsplan gällande skolors arbete mot rasism och Skolinspektionen bör få i uppdrag att följa upp skolornas arbete mot rasism som en del av det ordinarie inspektionsuppdraget. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6.2 Bristande tillgänglighet i skolan

Bristande tillgänglighet är en av diskrimineringsgrunderna i diskrimineringslagen. Bristande tillgänglighet är när ett barn, elev eller studerande med en funktionsnedsättning missgynnas genom att en utbildningsanordnare inte genomför s.k. skäliga tillgänglighetsåtgärder för att den personen ska komma i en jämförbar situation med personer utan denna funktionsnedsättning.

Diskrimineringsombudsmannen (DO) skriver i sin årsrapport om förekomsten av diskriminering 2023 att det i anmälningar till DO, DO:s tillsyn och i dialog med organisationer i det civila samhället har framkommit att många skolor brister i arbetet med att tillgodose behovet av extra anpassning eller särskilt stöd för elever med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning. DO påpekar att när elever inte får extra anpassning eller det särskilda stöd som de har rätt till innebär det att de ges sämre förutsättningar för att nå skolans kunskapsmål och få en fungerande skolgång. De påpekar att om skolan inte säkerställer elevernas behov av extra anpassning och särskilt stöd så kan det innebära att eleverna diskrimineras i form av bristande tillgänglighet. DO skriver att en del elever med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning (NPF) beskriver att de får en annan behandling och ett annat bemötande än andra elever av skäl som kan ha samband med funktionsnedsättning. För Vänsterpartiet är detta oacceptabelt. Vi utvecklar vår syn på skolornas arbete med elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar i vår motion En skola som är till för elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) (mot. 2024/25:467).

6.3 Religionsfriheten

Införandet av fristående skolor, såväl vinstdrivande som på konfessionell grund, har bidragit till att elever med olika bakgrund i allt mindre utsträckning möts i en gemensam skola. Det förstärker den segregation och de skillnader som redan finns i samhället.

Vänsterpartiet anser att den främsta valfriheten består av de ökade möjligheter till olika livsval som elever med en gemensam grundutbildning kan få efter genomgången utbildning. Därför ser vi inget behov av att i skollagen föra in förtydliganden av konfessionell utbildning och inslag eftersom vi menar att detta inte bör förekomma i skolan.

I valfriheten ingår att varje individ själv har rätt att välja livsåskådning och utöva den. Religiös eller annan ideologisk påverkan ska därför inte förekomma i skolan oavsett om det handlar om obligatoriska eller frivilliga inslag i utbildningen. Vänsterpartiet är medvetna om att det förekommer att elever i en del skolor som är icke-konfessionella larmar om hur deras rätt att utöva sin religion förhindras och försvåras. Rapporter från Stiftelsen Friends och Rädda Barnen visar dessutom att rasism, som islamofobi är del av, är den största anledningen till diskriminering i skolan. Detta vill vi bekämpa och har därför lagt fram ett flertal förslag genom åren som handlar om just rasism i skolan. Fokus bör ligga på alla elevers rätt att välja att tro på samt utöva eller inte utöva en religion samt på en religionskunskapsundervisning av hög kvalitet. Inte att skolor ska tillhandahålla konfessionell utbildning eller inslag.

Samtliga förskolor, skolor och fritidshem bör hållas konfessionsfria samtidigt som barnens rätt till att få tro och utöva en ev. religion ska respekteras, varför det bör utredas

hur alla skolor kan bli konfessionsfria. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Regeringen bör även utreda vilka åtgärder som krävs för att alla skolor ska garantera alla elevers rätt till religionsfrihet i enlighet med barnkonventionen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6.4 Elevhälsa

De allra flesta barn och unga i Sverige mår bra, men långt ifrån alla. Allt fler drabbas av psykisk ohälsa. Vänsterpartiet menar att skolan i hela sin verksamhet måste verka för att bevara och främja elevernas hälsa och för att stödja eleverna om de trots förebyggande insatser mår dåligt, fysiskt eller psykiskt. Det handlar inte bara om att det ska finnas fungerande skolhälsovård, utan också om att skolan ska ge kunskap om hälsa. Där är ämnen som idrott och hälsa samt hem- och konsumentkunskap viktiga, något vi motionerat om särskilt tidigare.

Forskning visar att individernas hälsa är beroende av faktorer som kön, klass, etnicitet, sexuell läggning m.m. Exempelvis visar forskning att hos elever som sökt till yrkesförberedande program i gymnasieskolan förekommer psykosomatiska besvär, d.v.s. kroppsliga symtom som helt eller delvis har sin grund i psykisk ohälsa, i mycket större utsträckning än bland elever som sökt studieförberedande program. Dessutom visar forskning att flickor har psykosomatiska besvär dubbelt så ofta som pojkar. Sådana besvär är också dubbelt så vanliga hos pojkar med utlandsfödda föräldrar än hos dem med svenskfödda föräldrar.

Elevernas hälsa ska uppfattas som en fråga för hela skolan, inte bara för den enskilde eleven. Skolan får inte blunda för att hur verksamheten organiseras och miljön utformas påverkar elevernas hälsa. Organiseringen kan bidra till elevers ohälsa, psykiskt såväl som fysiskt. Om en elev har hög frånvaro, svårigheter i skolarbetet, svårigheter i sociala relationer etc., ska orsaker även sökas i skolan som helhet, inte åtgärdas genom att ogiltig frånvaro skrivs in i ordningsomdömen eller betyg.

För att kunna arbeta förebyggande måste alla lärare ha kunskap om barns och ungdomars hälsa. För att skolsköterska, kurator och psykolog ska kunna ingå i det förebyggande arbetet måste de finnas närvarande i skolverksamheten. Elever ska enkelt och omedelbart kunna komma i kontakt med dem, lärare ska kunna få handledning och dessa yrkesgrupper kan vid behov ingå i arbetslagens arbete.

Alla barn och unga ska få det stöd och den vård de behöver likvärdigt oavsett var i landet de bor. Vänsterpartiet föreslår därför att personaltätheten inom elevhälsan byggs ut kraftfullt genom ett reglerat tak på antal elever per respektive yrkesgrupp. Utgångspunkten är vad de olika professionerna anser är rimliga nivåer. Finansiering av detta återfinns i vår budgetmotion (mot. 2024/25:1924).

Regeringen bör återkomma med ett lagförslag som innebär att det införs ett nyckeltal för elevhälsa vid varje skolenhet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

7 Förskola

Förskolan ska lägga grunden för resten av livet och personalen ska ha tiden och kompetensen att ge alla barn det stöd de behöver för att kunna utvecklas utifrån sina förutsättningar.

För Vänsterpartiet är det viktigt att värna barnen. Rätten till en bra förskola för alla barn är en självklarhet. Bra barnomsorg är också en förutsättning för att kvinnor och män ska kunna förvärvsarbeta på lika villkor. Inom förskolan löper dock personalen större risk att drabbas av stressrelaterade sjukdomar jämfört med andra yrkesgrupper på arbetsmarknaden. Det riskerar att drabba barnens utveckling. Barnen har rätt till en bra verksamhet och personalen har rätt till en god arbetsmiljö. Enligt SKR:s rapport Sjukfrånvaron i kommuner och landsting från 2017, motsvarade sjukfrånvaron inom yrkesgrupperna förskollärare och barnskötare 5 000 årsarbetare.

7.1 Reglera barngruppernas storlek

För att höja kvaliteten i förskolan föreslår Vänsterpartiet en reglering av barngrupperna genom att likt Norge reglera hur många barn det får vara per anställd. Max 3 barn per vuxen för barn upp till och med 3 år och max 5 barn per vuxen i grupperna med barn som är 4–5 år. Samtidigt föreslås barngruppernas storlek regleras till max 12 barn i grupperna med barn under 3 år och max 15 barn i grupperna med barn över 3 år. Detta är krav som redan i dag drivs av Sveriges Lärare och Kommunal. I Norge har lagen haft effekt och personaltätheten har ökat. För att komma till rätta med bemanningen i förskolan och för att ge alla barn en bra start i livet bör Sverige följa Norges exempel.

Regeringen bör återkomma med förslag på reglering avseende barngruppers storlek i förskolan till max 3 barn per vuxen för barn upp till och med 3 år och max 5 barn per vuxen i grupperna med barn som är 4–5 år. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Regeringen bör även återkomma med ett lagförslag som innebär att barngruppernas storlek i förskolan regleras till max 12 barn i grupperna med barn under 3 år och max 15 barn i grupperna med barn 4–5 år. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

7.2 Stärk barnskötarnas roll i förskolan

För att förskolan ska kunna utvecklas och rekrytera mer personal krävs det en utveckling av de olika yrkesrollerna. Därför föreslår Vänsterpartiet ett riktat barnskötarlyft i vår budgetmotion (2024/25:1924). En utbildningssatsning som liknar äldreomsorgslyftet. Personalen får kombinerat med arbete utbilda sig till barnskötare. Många har lång erfarenhet och kommer att kunna validera sina kunskaper och tillgodoräkna sig delar av utbildningen. Som en del av detta är det också viktigt att skydda yrkestiteln barnskötare. Titeln barnskötare bör reserveras för personer med en examen från barn- och fritidsprogrammet eller med motsvarande utbildning/yrkespaket på komvux. En skyddad yrkestitel höjer statusen på yrket och i förlängningen kvaliteten i verksamheten.

Regeringen bör återkomma med ett lagförslag som innebär att barnskötare blir en skyddad yrkestitel. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

7.3 Ändamålsenliga lokaler

Höga ljudnivåer på förskolan är ytterligare ett arbetsmiljöproblem som drabbar både vuxna och barn. Ett forskningsprojekt från Umeå, där 17 förskolor ingick, visade att ljudnivån inom förskolan ligger över 70 decibel i snitt under en arbetsdag, vilket är mycket tröttande och kan skapa stressreaktioner. Det är samtidigt en varierande ljudbild med plötsliga toppar i form av skrik, slammer, omkullvälta stolar och bullriga leksaker. Det är inte ovanligt att personal drabbas av ljudtrötthet, tinnitus och stress.

En del i problematiken med hög ljudvolym är, som ovan nämnts, barngruppernas storlek samt att många förskolelokaler inte är dimensionerade för det antal barn som går där. Det är helt enkelt för många barn i förhållande till lokalernas storlek och utformning. Vänsterpartiet anser att det är viktigt att barngrupperna inte är större än vad lokalerna är dimensionerade för samt att lokalerna på olika sätt är anpassade för den verksamhet som bedrivs där. Det måste finnas gott om yta för barn att kunna leka. Ett flertal kommuner arbetar i dag med ett funktionsprogram för förskolan – ett styrdokument som beskriver vad som avses med ändamålsenliga lokaler och utemiljö. Det används som underlag vid planeringen och utformningen av förskolans verksamhet och i samband med att en ny förskola ska byggas eller när en gammal renoveras eller byggs om. I programmet kan allt från riktlinjer för antal barn per kvadratmeter till detaljer kring materialval, ventilation, färgsättning, höjd på möbler osv. ingå. Vänsterpartiet ser positivt på detta men anser att regeringen behöver ta ett större ansvar för att garantera att all barnomsorg i landet bedrivs i ändamålsenliga lokaler.

Regeringen bör återkomma med förslag på åtgärder för att garantera att lokaler som används till förskoleverksamhet är anpassade och ändamålsenliga samt att antalet barn per kvadratmeter inte är för högt. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

7.4 Tidiga insatser för barn i behov av särskilt stöd

Vänsterpartiet vill fortsätta att utveckla förskolan. Därför är det också viktigt att redan i förskolan hjälpa och stödja barn i behov av särskilt stöd. Om behovet av stödinsatser sätts in tidigt underlättar det för dessa barn i förskolan, skolan och resten av livet. Enligt läroplanen för förskolan ska verksamheten ge stimulans och särskilt stöd till de barn som befinner sig i svårigheter av olika slag. I dag finns det väldigt lite uppföljning av om läroplanen verkligen följs, likaså hur det fungerar vid övergången från förskolan till förskoleklass.

Det bör tillsättas en utredning som undersöker om förskolebarn med behov av särskilt stöd får rätt stöd. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

7.5 Bättre modersmålsstöd i förskolan

Språk och lärande hör samman. Det är väl belagt att den som har goda kunskaper i sitt modersmål har bättre möjligheter att lära sig nya språk, t.ex. svenska, och även att utveckla kunskaper inom andra områden såsom matematik. Stöd för barn med annat modersmål än svenska är därför mycket viktigt i förskolan, särskilt för yngre barn som är i färd med att utveckla språk och identitet.

Förskolan ska bidra till att modersmålet utvecklas så att barnen kan kommunicera på såväl sitt modersmål som på svenska. Detta uppdrag förtydligades i den nuvarande skollagen – samtidigt som den dåvarande regeringen poängterade att deras förslag inte innebar någon reell skärpning av förskolebarnens möjlighet att få stöd i att utveckla sitt modersmål.

Möjligheterna för förskolebarn att få modersmålsstöd varierar kraftigt och inte sällan finns det stora brister i förskolornas arbete, något som regelbundet konstateras av Skolinspektionen i deras tillsynsarbete.

Modersmålsstödet i förskolan bör förbättras. Ett bra stöd tidigt i livet leder till bättre förutsättningar för elever när de börjar grundskolan. Ett första steg bör vara att ge Skolverket i uppdrag att genomföra en fördjupad kartläggning av situationen när det gäller modersmålsstöd i förskolan.

Skolverket bör ges i uppdrag att genomföra en fördjupad kartläggning av situationen när det gäller modersmålsstöd i förskolan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

8 Förskoleklassen och grundskolan

All forskning indikerar att betydelsen av elevers sociala bakgrund, klasstillhörighet och etniska bakgrund för skolresultaten ökar. Det s.k. ”fria skolvalet” i grundskolan har bidragit till att elever vars föräldrar har större studievana samlas i skolor där det finns många andra studiemotiverade elever. Föräldrars utbildningsbakgrund spelar allt större roll för hur väl barnen utvecklas under sin skolgång. Konsekvensen av detta har bl.a. blivit en ökande skolsegregation.

Enligt 1 kap. 9 § skollagen ska utbildningen inom skolväsendet vara likvärdig inom varje skolform och inom fritidshemmet oavsett var i landet den anordnas. En likvärdig skola betyder att alla elever ska ha lika tillgång till utbildning och lika kvalitet på utbildningen och att skolan ska kompensera för elevers olika förutsättningar. Med andra ord ska alla elever ges möjlighet till goda studieresultat oavsett bakgrund och vilken skola de går i. Men enligt flera rapporter från bl.a. Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD), som släpper Pissarapporterna, har kunskaps- skillnaderna mellan de svenska skolorna ökat drastiskt. I den rapport som släpptes den 6 december 2016 pekas det fria skolvalet ut som en av de största bidragande faktorerna och under 2019 pekade OECD:s utbildningschef Andreas Schleicher på skolvals- systemet som en av faktorerna bakom försämringen av svensk skola. Marknadsskolan i sin helhet kritiserades kraftigt.

Även Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) har konstaterat att skillnaderna mellan resultaten på olika skolor ökar och att detta till stor del beror på att elever sorteras på olika skolor.

Den svenska skolan är inte i kris, men det är den svenska skolpolitiken. Skolpolitiken måste ha alla elevers rätt till likvärdig och högkvalitativ kunskap som tydlig utgångspunkt, inte bara på pappret utan också i praktiken. Men skolvalet leder åt helt fel håll. Att skolan ska vara en plats där elever med olika bakgrund och erfarenheter kan mötas blir alltmer avlägset. Vänsterpartiet anser att alla barn oavsett bostadsort, klassbakgrund och etnisk bakgrund ska garanteras en bra skola i stället för dagens segregering av skolvalssystemet.

Dagens system med ett fritt skolval i grundskolan måste därför avskaffas och ett nytt system med visionen om allas likvärdiga rätt till kunskap tas fram. Genom ett omvänt perspektiv på skolplaceringar och genom att de fristående skolornas möjligheter att använda sig av segregande antagningsregler tas bort, kan en modell som leder till mer likvärdiga förutsättningar för skolor och elever skapas.

För att skapa bättre förutsättningar för likvärdig undervisning och ett effektivt utnyttjande av skolans resurser bör skolplaceringar i grundskolan utgå från upptagningsområden där en elev i första hand får en plats på en kommunal skola.

Upptagningsområdena bör baseras på att elever ska gå i en skola relativt nära hemmet men bör även ta hänsyn till ev. boendesegregation och sträva efter en sammansättning av elever med olika bakgrund. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Efter att en skolplacering meddelats bör det dock även ges möjlighet för föräldrar och elever att komma med alternativa önskemål. Ett sådant önskemål ska motiveras särskilt. Skäl för en annan placering kan t.ex. vara sociala skäl eller att en elev har en funktionsnedsättning och kan få bättre stöd vid en viss skola. Vid konkurrens om en plats bör platsen i första hand tilldelas en elev som bor inom samma upptagningsområde som skolan ligger i.

Varje fall av särskilda önskemål ska beslutas av skolledningen för mottagande skola i samråd med vårdnadshavare. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

För att skolvalets segregande effekter ska upphöra måste de antagningsregler som gäller för fristående skolor förändras. Framför allt är det den flitigt använda möjligheten att använda köer som antagningskriterium som har stora segregande effekter. I många fall kan flera års kötid krävas för antagning, något som är till fördel för elever som kommer från socioekonomiskt starkare hem. Elever födda i Sverige får dessutom en fördel gentemot utlandsfödda elever. Trots Skolkommissionens konstaterande av det fria skolvalets negativa effekter vill en majoritet av riksdagens partier fortsätta att experimentera med skolans elever. Idén går ut på att tvinga alla föräldrar att göra ett skolval, vilket enligt Vänsterpartiets mening skulle bidra till ytterligare segregation och klyftor.

Möjligheten för fristående skolor att använda sig av kösystem vid antagning av elever bör tas bort. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

8.1 Skolpengssystemet

Med en tydlig statlig finansiering och resursfördelning som utgår ifrån behoven kan de ekonomiska resurserna prioriteras och fördelas till de insatser som spelar störst roll för elevernas kunskapsutveckling. Det innebär att nuvarande system med skolpeng måste förändras.

Vänsterpartiet anser att nuvarande skolfinansieringssystem med skolpeng måste avskaffas för att öka likvärdigheten i skolan. Modellen där en viss summa pengar följer med varje elev skapar incitament för stora klasser. Kostnaderna för att bedriva undervisning är i stort sett desamma oavsett klassens storlek, vilket leder till att stora klasser går med överskott och mindre klasser med underskott. Med andra ord missgynnas skolor med hög lärartäthet och mindre klasser medan skolor med låg lärartäthet och stora klasser gynnas av dagens skolpengssystem. Skolor på landsbygd och skolor

med elever med behov av mindre undervisningsgrupper är också förlorarna i detta system. Klasstorlek och lärartäthet har betydelse för elevers kunskapsinlärn timer. Tydligast är det för elever som går de första åren i grundskolan samt för elever som inte får så mycket stöd i sina studier hemifrån. Med ett förändrat skolfinansieringssystem, nationellt ansvarstagande och en sammanhållen skola kan den negativa trenden vändas och skolsystemet ges förutsättningar att bli jämlikt. Ett alternativt system som skulle fungera bättre är att ha en fast ersättning per klass – klasspeng – och en särskild peng som fördelas utifrån elevernas individuella behov.

Regeringen bör utreda hur skolpengssystemet kan ersättas med en finansieringsmodell som bättre gynnar alla skolor. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

8.2 Återinför skolpliktsavdraget

Sverige har förmodligen de mest generösa reglerna i världen för offentliga bidrag till privatskolor samtidigt som dessa skolor kan använda bidragen nästan som de vill. Så länge skolföretag tillåts att plocka ut vinster och har ett annat uppdrag än den offentligt ägda skolan så har vi förslag på hur ett rättvisare finansieringssystem kan se ut. Redan när det nuvarande systemet infördes höjdes kritiska röster som varnade för ökade kostnader, ökad segregering och minskad likvärdighet. Nu i efterhand visar forskning och statistik att dessa farhågor tyvärr har besannats.

Trots att det var uppenbart för de flesta redan 2008 att experimentet med marknadslösningar inom skolans värld för länge sedan hade gått överstyr införde den dåvarande regeringen ännu generösare villkor för privata skolor. I propositionen Offentliga bidrag på lika villkor (prop. 2008/09:171) fastslogs det att bidragen till fristående skolor skulle beräknas på samma grunder som kommunerna tillämpar vid fördelningen av resurser till den egna verksamheten.

Villkoren är inte lika för kommunala och privata skolor. Tidigare fanns det ett skolpliktsavdrag. Det innebar att kommunen kunde göra ett avdrag i skolpengen innan pengarna skickades till de fristående skolorna. En kommun har en skyldighet att erbjuda alla skolpliktiga elever utbildning och kan inte neka att ta emot en elev. Kommunen måste även garantera att alla barn som flyttar till kommunen har en skola att gå till samt att det finns en beredskap för att ta emot elever från friskolor som går i konkurs. De enskilda huvudmännen kan i stor utsträckning välja vilka elever som ska få gå i deras skolor.

De stora överskotten inom privatskolebranschen är en följd av att skolorna är oerhört kreativa när det gäller att minska sina kostnader. Ett vanligt sätt är att anställa obehöriga lärare, som får lägre lön än behöriga. Det sparas också in på den del av verksamheten som inte direkt kan hänföras till undervisningen. Mycket står i strid med intentionerna i skolans styrdokument, men eftersom regelverket ofta är ottydligt formulerat finns det inga möjligheter att beivra ens de mest uppenbara övertramp.

Tankesmedjan Balans beskriver detta i granskningen Den orättvisa skolpengen med följande ord: ”Den svenska skolpengen – med samma grundpeng för fristående skolor som för kommunala skolor – har blivit en kassako för dem som köpt avknoppade förskolor och skolor från kommunerna och sedan sålt vidare till skolkoncerner. Varje nytt verksamhetsår fortsätter de avknoppade förskolorna och skolorna att generera vinst till aktieägare i de koncerner som numer äger verksamheterna.”

Multinationella välfärdskoncerner och börsnoterade aktiebolag utnyttjar den orättvisa svenska skolpengen för att öka sina vinster. Priset betalas av barn, elever och medarbetare i kommunala förskolor och skolor eftersom dessa får en mindre grundpeng relativt det ökade ansvar som kommunen har.

Nätverket för en likvärdig skola går i sin rapport Förändring av resursfördelning för ökad likvärdighet i grundskolan igenom frågan grundligt och konstaterar att minst 20 procent av kommunens skolkostnad bör avräknas före beräkning av skolpeng för fristående skolor.

Frågan har även utretts av Björn Åstrand i samband med utredningen En mer likvärdig skola – minskad skolsegregation och förbättrad resurstilldelning (SOU 2020:28). Även där konstateras det att de privata skolorna inte ska få lika mycket resurser som de offentligt ägda skolorna.

De privata skolorna har inte samma skyldigheter, syften eller ambitioner som de kommunala skolorna och har därför inte samma kostnader. De privata skolorna blir alltså överkompenserade ekonomiskt medan den kommunala verksamheten tvingas att skära ned.

Regeringen bör utreda hur skolpliktsavdraget kan återinföras för en mer rättvis fördelning av resurserna till skolan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

8.3 Klassernas storlek

Varje elev är en unik individ och det är en stor tillgång i skolan. För att läraren ska ha en rimlig chans att kunna hjälpa och stödja varje elev utifrån elevens egna förutsättningar måste klasstorleken radikalt minskas. Klasstorlek är också en fråga om en likvärdig utbildning i hela landet. Det säger sig självt att undervisningen inte kan bli likvärdig om undervisningsgruppernas och klassernas storlek skiljer sig åt alltför mycket mellan olika kommuner.

Vänsterpartiet anser att varje elev bör få tillgång till mer av den viktiga resurs som lärarens tid och engagemang är. För att läraren ska ha en rimlig chans att kunna hjälpa och stödja varje elev utifrån elevens egna förutsättningar måste undervisningsgrupperna minska. I stället ser vi allt fler exempel runt om i landet där klassernas storlek ökar för att i kommunerna spara pengar eller i friskolorna för att kunna ta ut mer vinst. För att kunna garantera alla elever och lärare en dräglig arbetsmiljö behövs det en nationell reglering av klassernas storlek som kan variera utifrån ålder.

Det bör därför utredas om det är möjligt att införa ett tak för klassernas storlek där undantag medges endast om synnerliga skäl föreligger såsom långt avstånd till alternativ skola. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

8.4 Rätten att utveckla sitt modersmål

En viktig utgångspunkt för all inlärning är goda kunskaper i modersmålet. Därför måste modersmålet i förskola och skola stärkas. I dag finns också en växande grupp av barn som är födda i Sverige och som har flera modersmål, inklusive svenska. För dessa barn är modersmålsundervisningen också viktig. Vi ska möjliggöra flerspråkighet tidigt i åldrarna. Det underlättar inte enbart kunskapsinhämtningen bland barnen utan har också betydelse för den personliga identiteten och för den intellektuella och emotionella

utvecklingen. Därför vill Vänsterpartiet se en utökad rätt till modersmålsundervisning som gäller under hela skoltiden i stället för dagens sju år och med lägre krav på förkunskaper.

Regeringen bör återkomma med ett lagförslag som innebär en utökad rätt till modersmål under hela skoltiden med lägre krav på förkunskaper. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

8.5 Praxis kring bedömning av svenska som andraspråk

Både Skolinspektionen och Skolverket har lyft fram att det finns brister när det gäller praxis kring bedömningen av om en elev ska läsa svenska som andraspråk (SVA). Det är rektorn som ska besluta att en elev som tillhör målgruppen och som är i behov av det ska ges undervisning i svenska som andraspråk. Bedömningen av elevens behov av ämnet ska utgå från vad som bäst gagnar elevens språk- och kunskapsutveckling. I en rapport från 2020 där Skolinspektionen har granskat 30 skolor konstaterar de att endast åtta av skolorna gör bedömningar av hög kvalitet. På ett par skolor har Skolinspektionen exempelvis kunnat se att skolorna gör schablonmässiga bedömningar utifrån elevernas bakgrund i stället för att bedöma om varje enskild elev har behov av ämnet för sin språkutveckling. I dessa skolor är utgångspunkten att om en elev tillhör någon av de tre målgrupper som listas i förordningen så ska eleven automatiskt läsa ämnet – oavsett elevens behov av ämnet. Skolinspektionen konstaterar även att när en bedömning väl gjorts av vilket ämne en elev ska läsa – svenska eller svenska som andraspråk – så kvarstår den bedömningen som regel under hela grundskoletiden. Vidare konstaterar Skolinspektionen att det är vanligare att pojkar än flickor läser svenska som andraspråk (SVA) men att skolorna inte har reflekterat över den ojämna könsbalansen.

Problemen med hanteringen av svenska som andraspråk är många och flera år av nedskärningar och färre behöriga lärare har lett till att kvaliteten har sjunkit. Därtill kommer problemen med bedömning av vilka som ska gå på SVA.

Det bör tillsättas en utredning om svenska som andraspråk (SVA) i syfte att öka likvärdigheten och jämlikheten i bedömningen av vilka som ska omfattas av ämnet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

9 Fritidshemmet

Fritidshemmen är en del av en samlad skoldag och ska därför hålla lika hög kvalitet som skolan. Många barn börjar och slutar sin dag på fritidshemmet. Tyvärr vistas många av dem i en torftig och osäker miljö eftersom grupperna är för stora och personalen för få för att en meningsfull verksamhet ska kunna erbjudas. En satsning på ökad personalitet i fritidshemmen är helt nödvändig för att förbättra arbetsmiljön för både anställda och barn. Det skulle förbättra möjligheterna att bedriva en meningsfull verksamhet med hög pedagogisk kvalitet.

1990 var det i genomsnitt 8,3 barn per årsarbetare i fritidshemmen. Läsåret 2023/24 var antalet barn per årsarbetare mer än dubbelt så stort: 21,3. Enligt Skolverket är personal med pedagogisk högskoleexamen mycket vanligare i kommunala fritidshem än i fristående. I dag saknas dock riktmärken för hur stora grupper som är rimliga och hur mycket personal som bör finnas. I dag finns rekommendationer gällande gruppstorlek

och personaltäthet i förskolan. Vi anser att dessa rekommendationer bör lagstiftas om och också bör finnas när det gäller fritidshemmen.

Det bör utredas om det är möjligt att införa ett tak för barngruppernas storlek i fritidshemmen där undantag medges endast om synnerliga skäl föreligger såsom långt avstånd till alternativ skola. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

10 Gymnasiet

Gymnasieskolan har utvecklats från en angelägenhet för några få till en skola för de allra flesta. Allt fler ungdomar har fått möjlighet till mer och bättre kunskaper som svarar mot höjda krav från såväl arbets- som samhällsliv. För Vänsterpartiet är satsningar på utbildning en nödvändig förutsättning för samhällets utveckling och social frigörelse. Gymnasieskolan ska därför vara en rättighet och ge alla elever utökade valmöjligheter genom att förmedla kunskap och bildning. Vänsterpartiet vill att alla unga ska få en fullständig gymnasieutbildning. Därför motsätter vi oss de hinder som finns för att detta ska vara en verklighet. Att kunna läsa på gymnasiet ska inte vara en klassfråga – tyvärr håller det på att bli det i dag.

I sin årsrapport för 2023 lyfter Skolinspektionen problemen med vad de kallar regional segregering. De har bland annat sett att hämmande föreställningar knutna till vissa lokala sammanhang är en del av problematiken. En svag utbildningstradition och en låg utbildningsnivå på en ort tenderar till exempel att påverka såväl skolverksamhetens kvalitet som elevernas inställning till skolansträngning. För Vänsterpartiet är det en viktig del av att skapa positiva förväntningar för alla barn att överbygga hindren som finns för att alla ska kunna läsa på gymnasiet.

Verkligheten visar att dessa områden som kallas för utsatta i själva fallet är politiskt och ekonomiskt eftersatta och bortprioriterade områden. På samma sätt som politiska beslut i flera decennier skapat denna situation kan en positiv förändring ske genom att andra politiska beslut fattas. Beslut som leder till att fler elever går i och klarar av gymnasieskolan. Något som kommer att ha en positiv inverkan på såväl den enskilde eleven som samhället.

En av de mest bekymmersamma konsekvenserna av kommunaliseringen och kommersialiseringen av skolan är koncentrationen av gymnasieskolor i större tätorters kärnor. Under de senaste åren har små kommuner en efter en tvingats lägga ned sina gymnasieskolor på grund av sviktande elevunderlag. De har svårt att konkurrera på skolmarknaden mot större kommuner och friskolors påkostade reklamkampanjer och gymnasieprogram med nya spännande inriktningar. Som en konsekvens får eleverna från framför allt landsbygden och förorter långa dagar med långa resor till och från sina skolor. Kommunaliseringen av skolan har gjort att när alla kommuner ser till sina egna skolor först konkurreras de små ut av de stora kommunerna, och för friskoleföretagen är det inte lönsamt att vara ocentralt placerade.

Runt om i landet har vi sett hur regioner och landsting lägger ned kollektivtrafiken på landsbygden. Detta har slagit hårt mot många familjer som bor där och som har barn i gymnasieåldern. Helt plötsligt har de tvingats välja mellan att låta sina barn flytta hemifrån redan vid 16 års ålder, att hela familjen ska flytta eller att skjutsa sina barn till skolan varje dag. De tvingas ta omvälvande livsbeslut men får även stora omkostnader.

För familjer som inte har ekonomiska resurser kan det innebära att gymnasiet är något deras barn tvingas välja bort. Gymnasieskolan är den enda skolformen i Sverige där de som fortfarande är betraktade som barn inte har rätt till skolskjuts om de bor långt från sin skola. För att gymnasiet ska vara en rättighet i hela landet och inte en klassfråga ska alla ha samma möjlighet att ta sig dit.

Regeringen bör utreda möjligheten att i skollagen ge gymnasieelever rätt till skolskjuts. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Även om majoriteten av landets gymnasieskolor i dag erbjuder fri skolmat så är det frivilligt och upp till kommunerna och de andra huvudmännen att avgöra om gymnasieeleverna ska ha kostnadsfri mat eller inte. Vi menar att lagstiftningen om skolmat som endast finns för grundskolan även bör innefatta alla elever vid gymnasieskolor.

Regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att förändra skollagen så att alla gymnasieelever säkras rätten till avgiftsfria och näringsrika skolmåltider. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

11 Lärarnas arbetsmiljö

Arbetsmiljön i skolan måste förbättras. Skolan är Sveriges största arbetsplats men samtidigt också en av de sämsta avseende arbetsmiljön. Stora mängder administration, för få kollegor och icke anpassade lokaler är bara några av de saker som hör till vardagen för lärarna. Vänsterpartiet vill ge skolan mer resurser. Vi vill även se en systematisk förändring som är bortom marknadslogik och new public management. Det är viktigt att förbättra lärarnas och hela skolpersonalens arbetsvillkor för att kunna motverka bristen på lärare och andra yrkesgrupper i skolan. Arbetsmiljön och arbets-situationen är de vanligaste skälen till att lärare väljer att arbeta med något annat än skolan.

För att förbättra lärares arbetsmiljö behöver lärarna få fler kollegor som har annan kompetens än att vara just lärare. Det behövs bl.a. en bättre fungerande elevhälsa. Om barn mår dåligt är det viktigt att de får ett professionellt bemötande. I dag faller det ansvaret alldeles för ofta på redan överarbetade lärare. Många utbildade lärare och förskollärare jobbar i dag inom andra yrken. Med en bättre arbetsmiljö kan många behöriga lärare lockas tillbaka till att arbeta inom skolan.

Regeringen bör återkomma med förslag på åtgärder som förbättrar personalens arbetsmiljö i skolan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

12 Tid att undervisa

Många lärare vittnar om att deras arbetstid inte räcker till. Att de inte får tillräckligt med tid för att kunna göra ett bra jobb. Ju mer undervisningstid lärare har, desto mer betungande upplever de sin arbetsbelastning. Mängden undervisningstid varierar dessutom stort mellan lärare och kommuner. Men en sak är säker, att sedan 1990-talet har mängden undervisningstid ökat. Vänsterpartiet ser med oro på utvecklingen. Lärare behöver ha goda förutsättningar att göra ett bra jobb. När skolan var statlig var undervisningstiden fastslagen i kollektivavtal genom den s.k. USK:en som innebar en reglering av den mängd undervisning som lärare var skyldiga att genomföra.

Vänsterpartiet kan konstatera att sedan undervisningstiden slutade att vara reglerad så har utvecklingen gått i fel riktning. Vi välkomnar därför att regeringen gett ett utökat uppdrag till utredningen om en minskad administrativ börda för förskollärare och lärare, att analysera och föreslå hur undervisningstiden för lärare i skolan och förskollärare och lärare i förskoleklassen kan regleras, att överväga och vid behov föreslå motsvarande reglering för förskollärare i förskolan och lärare i fritidshemmet, samt att analysera och föreslå hur förskollärares och lärares tid för planering och uppföljning kan regleras. Vi kommer aktivt bevaka utredningens arbete och kommande förslag.

Nooshi Dadgostar (V)

Andrea Andersson Tay (V)

Andreas Lennkvist Manriquez (V)

Vasiliki Tsouplaki (V)

Samuel Gonzalez Westling (V)

Isabell Mixter (V)

Daniel Riazat (V)